

Esimene peatükk

Mu vend nimetatakse Nevada asjuriks. Tunnen ta tulevastele seiklustele mõeldes kadedust. Mind nimetatakse tema erasekretäriks. Mu rahulolu on täielik. Asjad saavad tunni ajaga pakitud. Unistused ja visioonid. Missouri jõel. Aerupaat

Mu vend oli just nimetatud Nevada territooriumi asjuriks – seda võrd suursugusele ametipostile, et kuberneri äraolekul oli tema ülesandeks olla laekur, revident, välissuhete korraldaja ja ka kuberner ise. Tuhande kaheksasaja dollari suurune aastapalk koos tiitliga „härä asjur“ kindlustas sellele imelisele ametikohale pöörase ja muljet avaldava suurejoonelisuse. Olin noor ja võhiklik ning kadestasin oma venda. Ihaldasin tema aupaistet ja rahalist küllust, kuid eriti ja ennekõike tema ees seisvat pikka salapärast teekonda ja põnevast uut maailma, millega tuttavaks saamine teda ootas. Ta läks reisile! Mina polnud ilmiski kodust kaugemal käinud ja sõna „reisimine“ kätkes endas minu jaoks enneolematult peibutavat võlu. Üsna pea on ta sadade miilide¹ kaugusel avaratel tasandikel ja kõrbetes ning Metsiku Lääne mägede vahel, näeb piisoneid ja indiaanlasi ja preeriakoeri ja antiloope, ja talle saavad osaks igat masti seiklused, ehk tõmmatakse ta võlla või kaotab oma skalbi, ja ta veedab igati suurepäraselt aega ning kirjutab sellest kõigest meile koju ja temast saab kangeline. Ja ta näeb kullakaevandusi ja hõbedakaevandusi ja ehk läheb pärastlõunal, kui on oma töö teinud saanud, ringi patseerima ja korjab seejuures mäeküljelt paar-kolm ämbritäit läikivat kullaliiva ja kulla- ja hõbedakänkraid. Ja ta saab

¹ Miil = 1609 meetrit. *Toim*

pikapeale päratuma rikkaks ja naaseb meritsi koju ja võib San Franciscost ja ookeanist ja maakitsusest rääkida ükskõiksusega, mida saavad endale lubada need, kes on kõiki neid imesid omaenese silmaga näinud. Ükski sulg ei suuda kirjeldada kannatusi, mida tema vedamisele mõtlemine mulle põhjustas. Ja kui ta mulle siis külmavereliselt tema alluvuses töötava erasekretäri imelist ametikohta pakkus, tundus mulle, nagu oleksid taevas ja maa kokku saanud ja taevavõlv kirjarulliks kokku keritud. Midagi enam poleks ma osanud ihata. Minu rahulolu oli täielik.

Tunni või paari möödudes olin teekonnaks valmis. Pakkimisega polnud tarvis eriti vaeva näha, kuna pidime postitõllaga maitsi Missouriist Nevada piirini sõitma ja igal reisijal oli lubatud ühes võtta vaid piiratud kogus pagasit. Neil headel kümne või kahe-teistkümne aasta tagustel aegadel polnud raudtee-ettevõtet veel olemaski, mitte ainsatki rööbast. Kavatsesin Nevadasse jääda vaid kolmeks kuuks, kauem polnud mul kavas seal viibida. Tahtsin ära näha kõik selle, mis on uus ja kummaline, ja kiirustada seejärel tagasi koju oma asjatoimetusi jätkama. Mulle ei tulnud pähegi mõte, et kolmekuuse löbureisi lõpp hakkab paistma alles pärast kuut-seitset erakordselt pikka aastat!

Nägin öö otsa unes indiaanlasi, kõrbeid ja hõbedakange ning järgmisel päeval astusime ettenähtud ajal St. Louise sadamasillalt Missouri jõe suunduva aurulaeva pardale.

St. Louisest St. Jo'sse jõudmiseks kulus kuus päeva – teekond, mis oli nii nüri ja uimane ja sündmustevaene, et minu mällu ei jätnud see sügavamat märki, kui oleks jätnud kuueminutine reis. Praeguseks ei mäleta ma sellest midagi, välja arvatud vees vedelev oksarisu ja ajupuud, millest me ühe või teise sõurattaga ruttamata üle sumpasime, ja karid, millele vahetpidamata kinni jooksime ja kust jälle lahti rabelesime ning millest mõnes tümamas paigas

üle müdistasime, ja leetseljaked, kuhu me aeg-ajalt pidama jäime, hinge tõmbasime ja töömeesjärel lagedale teibad, et aidata nendega udides laeval takistusest üle ukerdada.

Tegelikult võinuks see ratasaurik St. Jo'sse sama edukalt ka maitsi kulgeda, sest mingit erilist laevasõitu sellest teekonnast ei kujunenud: see kakerdas päev otsa kannatlikult üle karide ja ronis läbi oksarisu. Kapteni sõnul oli tegemist igati atsaka alusega, mis vajas üksnes suuremat süvist ja sõurattaid. Minu meelest vajas see kõmpasid, kuid mul jätkus piisavalt sügavat elutarkust seda mitte ütlema hakata.

Teine peatükk

Saabumine St. Josephisse. Pagasi kahekümne viie naelane kaalupiirang. Hüvastijätt tallenahast kinnaste ja frakkidega. Hambuni relvastatud. Allen. Lustakas relv. Laseme end veenda muula soetama. Luksusemetete nimekiri. Põhja-Ameerika Ühendriigid jäävad selja taha. Meie postitöld. Kirjad indiaanlastele. Silmapilgutuse ja maavärina vahel. Moodne sfinks ja tema pakutud meelelahutus. Seltsiv mullikas

Sel imelisel öhtul, mil me St. Josephis maabusime, otsisime esimese asjana üles postitöllakontori ning lunastasime endale hinnaga sada viiskümmend dollarit inimese kohta piletid postitöllale, mis pidi meid Nevadasse Carson Citysse toimetama.

Järgmisel hommikul sõime esimeste koidukiirte ajal kiirustades hommikust ja ruttasime oma teekonna alguspunkti. Seal kerkis kohe päevakorrale ebameeldiv tõsiasi, millele me polnud varem piisavalt tähelepanu pööranud: nimelt ei saa kahekümne viie naela² pagasi vedamiseks kasutada rasket reisikirstu, kuna juba see üksi kaalub tublisti rohkem. Ent vaid kahekümne viie naela jagu oli meil lubatud asju kaasa võtta. Niisiis pidime oma kirstud lahti kiskuma ja suure kiiruga valiku tegema. Paigutasime kummalegi ette nähtud kahekümne viie naelase pagasihulga ühte reisikotti ja saatsime kirstud jälle St. Louisesse tagasi. Lahkumine oli kurb, sest nüüd puudusid meil sabakuued ja valgest tallenahast kindad, mida Kaljumägedes mõne indiaanlaste suguharu korraldatud vastuvõtul kanda, ja silinderkübarad ja lakknahast saapad ja üldse kõiksugu rahuliku ja muretu elu elamiseks tarvilikud asjad.

² Nael = 453 grammi. *Toim*

Olime kui soldatid sõjaväljal. Me mõlemad tõmbasime ülle koredast ja vastupidavast materjalist riided, villase sõjaväepluusi ja rasked saapad; reisikotti toppisime mõned valged särgid, natuke aluspesu ja muud säärast kraami. Mu asjuriist vend võttis kaasa umbes nelja naela jagu Põhja-Ameerika Ühendriikide seadusi ja kuus naela kaaluva täielise sõnaraamatu, kuna meil, õnnetutel võhikutel, polnud aimugi, et selliseid asju on võimalik ühel päeval San Franciscost tellida ja järgmisel Carson Citys kätte saada. Olin hambuni relvastatud väikese armetu Smith & Wessoni seitsmelasulise revolvriga, mille kuul meenutas homöopaatilisi pille – täiskasvanule piisava doosi annustamiseks kuluski neid seitse tükki. Ma ise pidasin seda väga vingeks. Minu silmis oli tegemist ohtliku relvaga, millel oli vaid üks viga: sellega polnud võimalik mitte millelegi pihta saada. Üks meie postitõlla kutsaritest harjutas sellega mõnda aega lehma peal märki laskmist. Seni, kuni loom paigal seisis ja perutama ei kippunud, ei ähvardanud teda mingi oht, ent niipea kui ta minema astus ja mees teiste asjade pihta tulistama asus, oli lehmäl häda käes. Asjur ise kandis kaitseks indiaanlaste eest väiksemat sorti Colti revolverit ja õnnetuste vältimiseks oli see laadimata. Härra George Bemis oli masendavalt raskepärane. George Bemis oli meie kaasreisija.

Me polnud temaga kunagi varem kohtunud. Mehe vööl rippus vana algupärane Alleni revolver, selline, mida lugupidamatud inimesed pipratoosiks nimetavad. Trikli tõmbamisest piisas relva vinnastamiseks ja tulistamiseks. Triklile vajutamisel kerkis püssikukk, trummel tegi pöörde, kukk vabanes ja kuul asus teele. Trumli liikumise käigus sihtimine ja sihitavale esemele pihta saamine oli saavutus, mis on tõenäoliselt kõigile Alleni kasutajatele terves maailmas kättesaamatuks jäänud. Ent sellest hoolimata oli George'i relv igati usaldusväärne, sest, nagu üks postitõlla kutsaritest hiljem

ütles: „Kui see ei saanud pihta sellele, mida sihiti, siis tabas see midagi muud.“ Ja nii oligi. Ühel korral võttis see sihikule naelaga puu külge kinnitatud poti kahe ja tabas hoopiski sellest umbes kolmekümne jardi võrra vasakul seisvat muula. Bemis polnud muulast huvitatud, kuid selle omanik tuli kaheraudse jahipüssiga relvastatult majast välja ja veenis meest looma sellegipoolest ära ostma. See Allen oli üks igati lustakas relv. Mõnikord kärgatas laeng kõigis kuues kambris korraga ja sellises olukorras oli kõige turvalisem viibida selle taga.

Me võtsime kaitseks mägedes ootava külma eest ühes kaks või kolm tekki. Luksuse osas me laiutama ei hakanud, piirdudes vaid paari piibu ja viie naela piibutubakaga. Tasandikul ühest postijaamast teise kulgedes vaja mineva veevaru tarvis oli meil kaks suurt lähkrit ja lisaks võtsime igapäevaste kulutuste katmiseks ehk hommiku- ja õhtusöökidest eest maksmiseks kaasa väikese paunatäie hõbemünte.

Kella kaheksaks oli kõik valmis ja meie otsaga teisel pool jõge, kus hüppasime postitõlda, kutsar plaksutas piitsa ja me jätsime tsiviliseeritud maailma selja taha. Oli kaunis suvehommik ja maastik sillerdas päikesepaistes. Õhk oli karge ja tuuline ning kõiki valdas meeliülendav vabanemistunne igat masti ülesannetest ja kohustustest, mis tekitas meis mulje, nagu oleks umbses ja palavas linnas rügedes ja orjates veedetud aastad olnud raisatud ja tuulde heidetud. Vurasime läbi Kansase ning juba pooleteise tunni möödudes olime Suurele tasandikule jõudnud. Maastik lainetas: kõikjal, kuhu pilk ulatus, laiusid vaid ääretud orud ja künkad, meenutades ookeanirüpe väarikat tormijärgset voogamist ja rullamist. Igal pool hakkasid silma maisipõllud, mille värvi aitasid rõhutada sügavamad rohelist tooni lapid – otsata preeria. Kuid üsna pea taandusid selle kuivamaamere lained ja meid ootas ees seitsesada miili siledat põrandat meenutavat tühermaad.

Meie postitõld oli kui luksuslik õõtsuv ja vappuv uhke ratastel häll. Seda vedasid kuus nägusat hobust ja kutsari kõrval istus konduktor, sõiduriista tegelik juht; just tema ülesanne oli postikottide, pagasi, kiireloomuliste küsimuste ja reisijatega seotud asjade juhtimine ja korraldamine. Sel otsal olime reisijateks vaid meie kolm. Istusime tõlla tagumisel istmel. Ülejäänud ruum oli täis postikotte – nimelt oli meiega kaasas kolme päeva jagu hilinevad posti. Postisaadetiste katuseni ulatuv püstloodis sein sama hästi kui riivas meie põlvi. Suur kuhi postikotte oli kinnitatud tõlla katusele ja neid olid täis nii esimesed kui ka tagumised pakikorvid. Kutsari sõnul oli meil kaasas kahe tuhande seitsmesaja naela jagu posti: „Pisut Brigham ja Carsoni ja Frisco tarvis, aga suurem osa läheb indukatele, ja on ikka igavesti kahtlane, kuidas nad kõik selle loetud saavad.“ Aga neid sõnu öeldes moonutas ta nagu kohutav kramp, mis sarnanes maavärinasse sattunud pilkuga silmaga, niisiis oletasime, et märkus oli tehtud naljaga pooleks ja tähendas seda, et suurem osa kaasas olevast postist laaditakse maha kuskil tasandiku keskel ning jäetakse sinnasamma indiaanlastele või ükskõik kellele, kes peaks sellest huvituma.

Hobuseid vahetasime päev otsa iga kümne miili tagant ning tõld sama hästi kui lendas mööda kinni tambitud tasast teed. Iga kord, kui postitõld peatuse tegi, kargasime välja ja sirutasime jalgu, niisiis olime öö saabudes endiselt reipad ega tundnud väsimust.

Pärast öhtusööki istus postitõlda naine, kes elas umbes viiekümne miili kaugusel, ja meie kolmekesi võtsime kordamööda koha sisse väljas, kutsari ja konduktori juures. Naine ei paistnud erilise jutukusega silma. Ta istus tihenevas videvikus ning jälgis ainitise pilguga oma käele maandunud moskiitot, kergitas aegamisi kätt, kuni putukas oli sihikul, ja andis sellele siis näbaka, mis oleks lehma jalust maha löönud, et seejärel istuda ja putukalaipa

tüüne rahuloluga silmitseda – kordagi ei tulnud ette, et ta moskiitot tabanud poleks; naine oli väga osava käega. Ta ei koristanud ühtki korjust ära, vaid jättis need järgmisi ligi meelitama. Istusin selle morni sfinksi kõrval ja olin tunnistajaks umbes kolmekümne või neljakümne moskiito tapmisele. Jälgisin teda, oodates, et ta midagi ütleks, kuid ta ei poetanud sõnagi. Niisiis alustasin viimaks ise vestlust. Ütlesin: „Siinkandis on moskiitod paras nuhtlus, proua.“

„Või veel!“

„Mida te ütlesite, proua?“

„Või VEEL!“

Seejärel näis ta pisut reipamaks muutuvat, vaatas minu poole ja teatas: „Kirevase päralt, ma juba nakse mõtlema, et teie, sellid, olete kurttummad. Tõsijutt. Mina muudkui istse ja istse ja mõtli, mis teid vaevab. Esteks pidasin teid kurttummadeks, siis nakse mõtlema, et ehk olete tõbised või nupust nikastand või miskit, ja siis nakse ma tasapisi mõtlema, et te olete mingi opakas kamp, kes es oska miskit rääki. Kust te pärit olete?“

Sfinks oli korraga lakanud olemast sfinks! Kuskilt sügavustest kerkisid sõnad pinnale nagu vesi arteesia kaevust ning meist voogas üle neljakümne päeva ja neljakümne öö jagu erinevaid sõnaliike, mattes meid masendava labase klatši lainete alla, kuni grammatikavigade ja suvalise hääduse tulvavetest ei paistnud enam ühegi vastuvaite harja ega tippu.

Kuidas me küll kannatasime, kannatasime, kannatasime! Ta lasi aina edasi, tundide kaupa, kuni kahetsesin, et olin üldse moskiito-teema jutuks võtnud ja ta käima lükanud. Ta ei vaikinud enne, kui oli päevavalguse lähenedes oma teekonna lõpp-punkti jõudnud; siis ajas ta meid enne postitõllast väljumist üles (nimelt olime selleks ajaks tukkuma jäänud) ja ütles: „Te, poisid, tehke õite Cottonwoodis peatus, ma peaksin täna õhtupoole millaski sinna jõudma ja kui

ma piass saama teie heaks sõnakese vai paar poetada, siis teen seda ial meelel. Teile kindlasti öeldasse, et ma olen ühe metsas kasvand piiga kohta sutsu saksik ja pirts, ja eks see ole kaltsakatega asju ajades tõepoolest nõnnaviisi, aga võrdväärse seltskonnaga kokku trehvates olen ma tegelikult üsna seltsiv mullikas.“

Otsustasime üksmeelselt, et ei hakka Cottonwoodis peatust tegema.

Kolmas peatükk

„Töllarihm on ribadeks“. Post saab kohale toimetatud nagu kord ja kohus. Raskuste kiuste magamine. Mediteeriv rohtlajänes. Äri- asjadest. Nüüdisaegne Gulliver. Puju. Ülekuued kui toidusedeli osa. Kaameli kurb saatus. Hoiatus katsetajatele

Umbes poolteist tundi enne valgeks minekut veeresime sujuvalt mööda teed – lausa nii sujuvalt, et meie häll üksnes õõtsus kergelt ja uinutavalt, suigutades meid tasapisi unne ja tumestades teadvust –, kui miski meie all korruga järele andis! Tajusime seda ähmaselt, kuid ei pööranud juhtunule erilist tähelepanu. Tõld peatus. Kuulsime, kuidas kutsar ja konduktor koos maha ronisid ja laternat otsisid ning seda leidmata vandusid, kuid see kõik ei pakkunud meile huvi ning mõte sellest, kuidas need inimesed väljas tintmustas öös tööd rügavad, samas kui meie õdusalt oma pesas ette tõmmatud kardinate taga redutame, üksnes suurendas heaolutunnet. Kuid üsna pea hakkasid helid märku andma, et midagi uuritakse lähemalt, ja seejärel tähendas kutsar: „Tuhat ja tuline, töllarihm on ribadeks!“

See ehmatas mu täiesti virgeks, nagu umbmäärase ohutunde tajumisel ikka juhtub. Ütlesin iseendale: „Pole midagi, jutt käib ilmselt mingist hobuse kehaosast, ja arvestades meelehärmi kutsari hääles on sellega ilmselt midagi viltu. Ehk jalavigastus – aga kuidas on võimalik sellisel teel liikudes jalga vigastada? Ei, asi ei saa olla jalas. See oleks võimatu, kui ta just kutsaripukki ei kippunud. Huvitav, mis selle hobusega veel juhtuda sai? Noh, olgu mis ta on, ma ei kavatse sellele seltskonnale oma juhmust näidata.“

Just sel hetkel ilmus kergitatud kardina taha konduktori nägu ning ta laterna kuma valgustas meie nägusid ja postipakkidest

müüri. Ta ütles: „Härrased, teil tuleb korraks välja astuda. Tõllarihm on ribadeks.“

Ronisime välja kõleda vihmasabina kätte ning tundsimend kodutute ja rõõmututena. Kui olime teada saanud, et tõllarihmaks kutsutud kaadervärk koosnes tõlla vedrustusena toimivate rihmade ja vedrude rägastikust, ütlesin kutsarile: „Mulle ei tule ette, et oleksin kunagi varem kogenud selliseid probleeme tõllarihmaga. Kuidas see juhtus?“

„Noh, üks sellised asjad juhtuvad, kui kolme päeva jagu posti ühe tõlla peale laduda,“ vastas tema. „Ja me oleme jõudnud täpselt kohta, mille nimi on kirjutatud postikottidele, mis tuli indukate meelega maha panna. See on harukordne vedamine, sest kui tõllarihm poleks katkenud, oleksin sellises pilkases pimeduses võinud enda teadmata siit lihtsalt mööda sõita.“

Ehkki mees oli kummargil ja mu silm ei seletanud seetõttu ta nägu, teadsin, et see oli parasjagu ametis järjekordse silmapilgutusega, ning pöörasin talle edu soovides selja, et olla teistele abiks postikottide tõllast mahatõstmisel. Moodustasime neist tee kõrvale kenakese püramiidi. Kui tõllarihm parandatud sai, täitsime kaks korvi jälle ära, kuid tõlla katusele enam midagi ei ladunud ja ka tõlda tõstisime vaid poole jagu seal enne koha leidnud kottidest. Konduktor keeras kõik istmete seljatoed alla ja toppis seejärel pool tõlda servast servani postikotte täis. Protesteerisime seda nähes häälekalt, kuna meile ei jäänud niimoodi enam istekohti. Ent konduktor osutus meist nutikamaks meheks ning andis teada, et voodi on etem kui istmed ja lisaks aitab tema tegevuskava tõllarihmasid säästa. Seda kuuldes ei olnud me enam istmetest huvitatud. Selline mõnus säng oli oluliselt meeldivam. Hiljem veetsin hulka põnevaid päevi selles lamades, seadustekogu ja sõnaraamatut lugedes ning nende tegelasi endale vaimusilmas ette kujutades.

Konduktor lubas järgmisse postijaama jõudes saata kellegi hülatud postikotte ära tooma ja me sõitsime edasi.

Väljas hakkas parasjagu koitma ja meie sirutasime postipakkidel lamades oma kangeks tõmbunud koivad välja ning silmitsesime aknast jahedasse uttu mattunud otsata rohelist välju, pöörates ootusrikka pilgu idapoolse silmapiiri poole, ning meie täiuslik nauding läks tasapisi üle tüüneks ja rahulolevaks ekstaasiks. Postitõld kulges kiires tempos edasi, tuulehoog hõljutas äraütlemata meeliülendavalt kardinaid ja rippuma seatud ülekuubesid, meie häll õõtsus ja kiikus luksuslikult, hobuste kabjad plagisesid, kutsari piits plaksus ning tema suust kostev „Nõ-õh! Andke minna!“ kõlas muusikana; mööda vuhisev maapind ja valsikeerduvad sooritavad puud näisid meile tunnustavalt viipavat, et seejärel meile huvi või kadeduse või mingi muu sarnase tundega järele kiigata; lamades ja rahupiipu popsutades ning võrreldes kogu seda luksust oma varasema tuima linnaeluga tundsimine, et maailmas on vaid üks võimalus täieliku ja rahulduspakkuva õnne kogemiseks, ja meie oleme selle leidnud.

Pärast hommikusööki, mis leidis aset mingis postijaamas, mille nime olen tänaseks unustanud, ronisime kolmekesi kutsariistme taha pukki ning lubasime konduktoril uinaku tegemiseks oma voodis platsi võtta. Päike rammestas mind tasapisi ja ma toetasin näo tõlla katusele, haarasin peenest raudpiirdest ning lasin samuti silma tunnikeseks või kauemakski looja. See tõsiasi annab nende teede suurepärasusest üsna hästi aimu. Instinkt sunnib magava inimese postitõlla jõnksuva liikumise korral piirdest kõvasti kinni hoidma, aga kui see üksnes õõtsub ja kiigub, pole kinnihoidmine vajalik. Häid teid pidi kulgedes oli kutsaritel ja konduktoritel tavaks pukis istudes kolmekümne-neljakümne minuti kaupa tukkuda, liikudes samal ajal kiirusega kaheksa kuni kümme miili tunnis.

Nägin sageli oma silmaga, kuidas nad seda tegid. See ei kujuta endast mingit ohtu: kui postitõld jõnksu teeb, haarab magav mees õigel ajal toe järele. Need mehed tegid tublisti tööd ega suutnud kogu aeg ärkvel püsida.

Tasapisi jäid selja taha Marysville ja Big Blue ja Little Sandy, siis sõitsime veel miili jagu ja sisenesime Nebraskasse. Veel miil ja me jõudsim Big Sandysse, mis asus St. Josephist saja kaheksakümne miili kaugusel.

Päikese loojudes nägime esimest korda looma, kelle koduks on enam kui kahe tuhande miili jagu preeriat mägede ja kõrbe vahel Kansasest kuni Vaikse ookeanini välja ja keda kutsutakse rohtlajäneseks. Muidu jänes nagu jänes ikka, kuid loom on hari-likust jänesest kolmandiku võrra kuni kaks korda suurem, ta jalad on ülejäänud kehaproportsiooni arvestades pikemad ning tal on kõige jaburamad kõrvad, mis iganes ühele loomale antud, eesel välja arvatud.

Kui loom oma pattude üle mõtteid mõlgutades tagajalgadel küki- tab, on hajevil või ei taju ohtu, on ta uhked kõrvad silmatorkavalt kikkis, aga tema poolsurnuks ehmatamiseks piisab pelgast oksarao praksatusest: ta kallutab kõrvad tahapoole ja pistab punuma. Siis näeb vaataja järgmise minuti jooksul üksnes madalate pujupuhmaste vahel silkava halli kogu väljasirutatud koibi; ta pea on püsti, pilk otse ette suunatud ja kõrvad kergelt tahapoole kaldu, nagu oleks talle pähe heisatud puri, mis ei lase meil hetkekski looma asukohta silmist kaotada. Aeg-ajalt sooritab ta oma pikkadel koibadel võimsa hüppe, kerkides hetkeks kängus pujupuhmaste kohale, sööstes seejärel edasi spurdiga, mis isegi hobuses kadedust tekitaks. Viimaks aeglustab ta jooksu, see läheb üle pikkadeks graatsilisteks volksatusteks ning üsna pea kaob ta salapärasel moel silmist. Ta on end pujupuhma taha kerra tõmmanud, istub seal, kuulatab ja

väriseb, kuni olete temast vaid paari meetri kaugusel, siis putkab jälle minema. Selleks et näha, kuidas loom joostes kõik mängu paneb – ja joosta ta oskab –, tuleb tema pihta tulistada. Nüüd on ta tõeliselt hirmul, surub pikad kõrvad vastu selga, sirutab iga hüppega keha vilajalt välja ja läbib vaevata ja võluva ükskõiksusega miile.

Meie seltskond sundis selle isendi minema pörkama, nagu konduktor väljendus. Asjur andis looma pihta oma Coldist tuld, seejärel sülitasin mina oma relvast tema suunas laraka ning samal hetkel kärgatas kõrvulukustavalt vana Allen, ja ma ei liialda, kui ütlen, et jänes pidi närvivapustuse saama! Ta tõmbas kõrvad lidusse, ajas saba püsti ja põrutas San Francisco suunas minema tempos, mida saab kirjeldada üksnes välgukiirusena, ning kadus silmist! Kuulsime veel kaua pärast seda, kuidas õhk ta jooksust vihises.

Ma ei mäleta, kus me pujusid esimest korda märkasime, aga kui ma selle taime juba jutuks võtsin, tasuks seda ka kirjeldada.

Seda pole raske teha, sest kui lugeja võtab endale ette kujutada väikeseks, umbes poole meetri kõrguseks põõsaks kahanenud väärdunud auväärset kareda koorega tammepuud, selle lehestikku ja kõverdunud oksi, on ta silme ette mananud pildi pujust. Olen mägedes veedetud raugetel pärastlõunatel sageli maapinnale pikali heitnud, näo pujuvõssa surunud ja lõbustanud end mõttega sellest, et lehtede vahel sebevad putukad on liliputtidest linnud ning tüve ümber askeldavad sipelgad tibatilluke kari ning mina ise mõni volask hiiglaste maalt Brobdingnagist, kes ootab parajat hetke mõne liliputi kinninabimiseks ja nahkapanekuks.

Puju on miniatuursete metsade võimas valitseja. Selle lehestik on hallikasroheline ja sulab ühte kõrbe ja mägede tooniga. Lõhn meenutab koirohu oma ja sellest valmistatud tee maitse sarnanebki kõigile poistele tuttava koirohutee omaga. Puju on iseäranis vintske taim ning kasvab liivapinnases ja lagedate kaljude vahel, kus mitte

ükski teine taimemaailma esindaja, kui mõned kõrrelised välja arvata, isegi ei ürita kasvama hakata. [Nimetatud kõrrelised kasvavad Nevada ja sellega piirnevate maa-alade kõledatel mäekülgedel ja on sageli isegi südatalvel, kui tugev tuul kuiva lume minema kannab ja rohi lagedale tuleb, suurepäraseks loomasöödaks; oma kõledast kasvukohast hoolimata on kõrrelised karjaajajate sõnul veiste ja hobuste jaoks teistest taimedest oluliselt parem ja toitvam sööt.] Pujupõõsaste vahemaa on reeglina meeter-paar, neid leidub kõigis Metsiku Lääne mägedes ja kõrbetes kuni California piirideni välja. Kõrbes ei kasva sadade miilide kaupa ainsatki puud – tavali- ses kõrbes puudub igasugune taimestik, välja arvatud puju ja selle nõbu *Forsellesia*, mis on pujuga sedavõrd sarnane, et neil on raske vahet teha. Ilma sõbraliku pujuta oleks kõrbes lõkke tegemine ja sooja toidu valmistamine ilmvõimatu. Selle tüve võib jämeduselt kõrvutada poisikese käerandmega (vahel venitab see ka täismehe käsivarreni välja) ning kõverad oksad on poole peenemad – kõik puha tugev, kvaliteetne ja hea tammepuitu meenutav materjal.

Reisiseltskonna laagrisse jäämisel tuleb esimese asjana asuda pujusid lõikuma ja üsna pea on kasutamiseks valmis külluslik kuhi. Seejärel kaevatakse umbes ühe jala laiune, kahe jala sügavune ja kahe jala pikkune auk ning selles põletatakse peeneks raiutud puju, kuni auk on servani hõõguvaid süsi täis. Siis on aeg toitu valmistada ja kuna suitsu pole, toimub see vandesõnu lendu laskmata. Selline lõke püsib elus terve öö ja vajab vaid vähest kütte lisamist; see on suurepärase laagrilõkke, mille ümber juttu vesta ja mille soojuses isegi kõige võimatamad heietused kõlavad igati usutavalt, õpetlikult ja otsata meelelahutuslikult.

Puju on väärt küttematerjal, kuid söödava taimena täielik läbikukkumine. Selle maitset peavad talutavaks üksnes eesel ja tema sohilaps muul. Aga nende väited taime toiteväärtuse kohta

on väärtusetud, kuna need loomad on valmis sööma männikoort, antratsiitsütt, saepuru, seatinast torusid, vanu pudeleid ja üldse kõike, mis käepärast on, lonkides pärast seda minema, näol tänu-lik ilme, nagu oleksid nad just õhtusöögiks austreid pruukinud. Muulad, eeslid ja kaamelid pistavad isukalt kõike, mis leevendab näljanäpistust, ehkki ei paku seejuures mingitki rahuldust.

Süürias Jordani jõe ülemjooksul võttis üks kaamel telkide ülespaneku ajal enda hoolde mu ülekuue ning silmitses seda kriitilise pilgu ja sellise huviga, nagu oleks tal kavas endalegi selline ömmelda lasta; ja siis, olles sellele kui hilibule oma hinnangu andnud, huvitus sellest kui toidupalast. Ta pani ühe jala kuuele ning kergitas hammastega varrukat, seda mäludes ja mäludes, nii et see tasapisi kadus, ise samal ajal otsekui usulises ekstaasis silmi avades ja sulgedes, nagu poleks ta oma elus midagi sellest ülekuuest paremat mekkida saanud. Seejärel matsutas ta paar korda mokki ja küünitasku teise varruka järele. Järgmiseks proovis ta sametkraed ning naeratas sedavõrd rahulolevalt, et kohe sai selgeks: see ülekuue detail oli teistest oluliselt peenemate maitseomadustega. Järgmisena läksid koos peotäie tongide, köhakommide ja Konstantinoopolist pärit viigimarjapastaga sama teed kuuehõlmad. Ja siis pudenesid põuetaskust välja mu ajalehele mõeldud materjalid ning loom ei jätnud juhust kasutamata ja käsitsi kirjutatud lehti maitsmata. Aga seda tehes sattus ta ohtlikku olukorda. Need dokumendid sisaldasid tema maole üpris raskesti seeditavaid tarkuseteri ning aeg-ajalt jõudis kaameli lõugade vahele mõni nali, mis ta hambad lõgisema pani; asi muutus üha kardetavamaks, kuid loom tugevdas lootusrikkalt ja vapralt oma haaret, kuni komistas viimaks seisukohtade otsa, mida isegi kaamel karistamatult alla neelata ei suuda. Ta hakkas kõõksuma ja õhku ahmima, ta silmad läksid punni, esijalad vajusid laiali ning umbes veerand minutit hiljem prantsatas ta maapinnale,

kange nagu pulk, ja suri kirjeldamatult piinarikast surma. Astusin ligi ja tirisin käsikirja ta suust välja ning avastasin, et see tundlik olend oli surnuks lämbunud, manustades üht kõige leebemat ja tagasihoidlikumat arvamusaavaldust, mille olen iial usaldava lugejaskonna ette toonud.

Enne teemast kõrvale kaldumist pidin veel ütlema, et vahel tuleb ette ka pooleteise meetri kõrguseid ja kasvule vastava võra ja lehestikuga pujutaimi, ent tavapärase kõrgus jääb siiski kuuekümne-seitsmekümne sentimeetri kanti.